

Stockholm den 14 december 2020

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

manne.heimer@regeringskansliet.se

Översänds endast per e-post

Remissyttrande över betänkandet Grundlagsskadestånd – ett rättighetsskydd för enskilda (SOU 2020:44) – dnr Ju2020/02922/L6

1 SAMMANFATTNING

1.1 Centrum för rättvisa har fått möjlighet att inkomma med synpunkter på förslagen i betänkandet ”Grundlagsskadestånd – ett rättighetsskydd för enskilda” (SOU 2020:44). Med anledning av detta får vi anföra följande.

1.2 Centrum för rättvisa *instämmer* i utredningens bedömning att det finns ett behov av att i skadeståndslagen tydliggöra rättsläget i fråga om det allmännas skadeståndsrättsliga ansvar för överträdelser av de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. regeringsformen. De principiella och andra skäl som anförs för detta i betänkandet framstår som övertygande och väl underbyggda.

1.3 Centrum för rättvisa *tillstyrker* förslaget om att detta klagande sker genom att bestämmelsen om konventionsskadestånd i 3 kap. 4 § skadeståndslagen kompletteras med ett tillägg om grundlagsskadestånd.

1.4 Det är som utredningen anför otillfredsställande om regeringsformen framstår som mindre användbar för medborgarna än Europakonventionen. En bestämmelse om grundlagsskadestånd får konsekvensen att regeringsformen lyfts fram i rättstillämpningen och framträder tydligare i relation till Europakonventionen. Som utredningen anför i betänkandet stärker detta rättsordningens legitimitet och demokratiska förankring.

1.5 Centrum för rättvisa får i övrigt anföra följande synpunkter med anledning av vad som anförs i betänkandet. Dispositionen i det här yttrandet följer betänkandets.

2 ANGÅENDE BEHOVSKRAVET SOM FÖRUTSÄTTNING FÖR SKADESTÅND (AVSNITT 6.3.6)

2.1 Det föreslås i betänkandet att grundlagsskadestånd ska utges bara i den utsträckning som det *behövs* för att kompensera den skadelidande. Vid den bedömningen ska det särskilt beaktas vilka möjligheter den skadelidande har eller har haft till annan gottgörelse och till rättelse eller avhjälpande.

2.2 Centrum för rättvisa *tillstyrker* förslaget, men vill framhålla följande.

2.3 Det är bra att behovskravet markerar att grundlagsskadestånd inte ska vara det primära rättsmedlet vid intrång i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. En enskild som t.ex. anser att ett myndighetsbeslut innefattar en överträdelse av hans eller hennes grundlagsskyddade fri- och rättigheter bör i första hand försöka få beslutet ändrat genom att överklaga det till domstol. Grundlagsskadestånd bör normalt komma i fråga endast om det inte finns någon annan rimlig möjlighet att åstadkomma rättelse eller få kompensation för överträdelsen.

2.4 Utöver funktionen att markera att grundlagsskadestånd inte ska vara det primära rättsmedlet kan det ifrågasättas vad behovskravet tillför som inte redan följer av allmänna skadeståndsrättsliga principer.

2.5 Följande allmänna skadeståndsrättsliga principer kan beroende på omständigheterna i det enskilda fallet helt eller delvis komma att överlappa det föreslagna behovskravet.

(a) *Principen om att skadeståndet ska bestämmas så att den skadelidande försätts i samma situation som om skadan inte hade inträffat.* Om en enskild redan har erhållit full ersättning för sin ekonomiska och ideella skada kan han eller hon inte utöver detta tillerkännas grundlagsskadestånd. I sådana fall skulle han eller hon bli överkompenserad och göra en otillbörlig vinst. Det behövs inte något behovskrav för att en begäran om grundlagsskadestånd ska kunna avslås med hänsyn till att skadan redan fullt ut har ersatts.

(b) *Principen om den skadelidandes skyldighet att begränsa sin skada.* Det är en allmän skadeståndsrättslig princip att den skadelidande är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin skada, och att han eller hon själv får bära en motsvarande del av förlusten om denna skyldighet försummas. En sådan åtgärd skulle t.ex. kunna vara att överklaga ett skadegörande beslut till domstol (se t.ex. rättsfallet ”Multitotal” NJA 2017 s. 9 p. 26 ff.).

(c) *Principer om medvållande.* Utöver principen om den skadelidandes skyldighet att begränsa sin skada kan underlåtenhet att överklaga ett skadebringande myndighetsbeslut under vissa förhållanden anses utgöra medvållande, som även det innebär att en skyldighet att utge skadestånd beroende på

omständigheterna helt eller delvis kan bortfalla (se t.ex. rättsfallet ”Kezban” NJA 2013 s. 842 p. 43).

2.6 Samtliga de principer som har redogjorts för ovan tar sikte på frågan om det föreligger en skada som ska ersättas av skadevällaren, inte på frågan om det föreligger en ansvarsgrund. För att den skadeståndsrättsliga systematiken ska respekteras bör det därför i lagmotiven till bestämmelsen om grundlagsskadestånd klargöras att behovskravet inte tar sikte på *ansvarsgrunden*, dvs. själva rättighetsöverträdelsen, utan på *rättsföljden*, dvs. frågan om rättighetsöverträdelsen ska medföra skadeståndsskyldighet för det allmänna. Frågan om den skadelidande har gjort vad som rimligen kunnat begäras av honom eller henne och om den skadelidande har fått kompensation för överträdelsen på något annat sätt än genom skadestånd påverkar alltså inte frågan om det föreligger en rättighetsöverträdelse, utan endast i vilken utsträckning skadestånd ska erläggas. Det bör också klargöras att de bedömningar som behovskravet innefattar inte går längre än vad som följer av allmänna skadeståndsrättsliga principer om bl.a. medvällande och skyldigheten att begränsa skada.

3 ANGÅENDE SKADESTÅNDSNIVÅN VID ANNAN IDEELL SKADA (AVSNITT 6.4.5)

3.1 En enskild som vill få en rättslig prövning av om grundläggande fri- och rättigheter har överträtts får ytterst göra detta genom att begära skadestånd av det allmänna i domstol. För att detta rättsmedel ska vara effektivt är det viktigt att förutsättningarna för att skadestånd ska kunna dömas ut är klara och enhetliga.

3.2 I många fall leder överträdelser av fri- och rättigheter inte till någon annan skada än den ideella skada som själva rättighetsöverträdelsen

innebär ("annan ideell skada"). I betänkandet anförts som en utgångspunkt att ersättningen för sådan skada är avsedd att harmoniera med de ersättningsnivåer som gäller vid kränkning på grund av brott enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen (s. 275).

- 3.3 Samtidigt konstateras i betänkandet att det gäller olika lägstanivåer för att kränkingsersättning respektive ersättning för annan ideell skada ska dömas ut. Vid kränkingsersättning är den lägsta nivån för närvarande 5 000 kr medan gränsen för ersättning för annan ideell skada är 10 000 kr. Med utgångspunkten att ersättningssystemen ska harmoniera framstår denna skillnad som svår att motivera. Innebär skillnaden att den enskilde som utgångspunkt ska ha minst 10 000 kr vid överträdelser av fri- och rättigheter som inte är helt bagatellartade, eller innebär det i själva verket ett krav på att en fri- och rättighetsöverträdelse måste vara värd med än 5 000 kr för att ersättning över huvud taget ska utgå? Den praktiska konsekvensen av denna skillnad är att det uppstår gränsdragningsproblem och tröskeeffekter som skapar rättsosäkerhet för enskilda.
- 3.4 Mot den bakgrunden anser Centrum för rättvisa att det vore bra om det i lagmotiven klargjordes att den lägsta nivån för ersättning för annan ideell skada bör motsvara den som gäller för kränkingsersättning, dvs. 5 000 kr.

Som ovan,

Fredrik Bergman
Chef för Centrum för rättvisa

Föredraget av administrativa chefen Alexandra Loyd